

УДК 378

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.314180>

Володимир Товстоган, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії й методики виховання,
психології та інклюзивної освіти
Комунального вищого навчального закладу
“Херсонська академія неперервної освіти” Херсонської обласної ради
Тетяна Цегельник, доктор філософії, доцент,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
Андрій Шевченко, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки педагогічного факультету
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ІНКЛЮЗИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК ЗАПОРУКА ЯКОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті обґрунтовано важливість формування інклюзивної компетентності педагога як запоруки якості організації освітнього процесу та запропоновано конкретні шляхи її формування, що визначає мету дослідження. Авторами наголошується, що якісна побудова інклюзивного освітнього середовища обумовлена рівнем інклюзивної компетентності у педагога, загально-фаховим рівнем професійної підготовки, що є запорукою якості організації освітнього процесу у закладі освіти. Розглянуто обґрунтування поняття “інклюзивна компетентність педагога”, її складові компоненти, властивості, принципи, особливості формування у вітчизняному науковому дискурсі. Відтак запропоновані шляхи формування інклюзивної компетентності у педагогів (розробка навчальних програм, розробка та реалізація курсів підвищення кваліфікації для педагогів, видозміна змісту практичних занять). Перспективами подальших розвідок є вивчення впливу цифрових технологій на розвиток інклюзивного середовища та дослідження можливостей їх ефективного використання для роботи з дітьми з ООП.

Ключові слова: компетентність; інклюзивна компетентність; інклюзивне освітнє середовище; професійна підготовка; зміст професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів; якість освітнього процесу.

Літ. 13.

Volodymyr Tovstohan, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor,
Associate Professor of the Theory and Methodology of Education,
Psychology and Inclusive Education Department,
Communal Higher Educational Establishment
“Kherson Academy of Continuing Education” of the Kherson Regional Council
Tetiana Tsehelnik, Doctor of Sciences (Philosophy), Associate Professor,
Associate Professor of the Special and Inclusive Education Department,
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University
Andriy Shevchenko, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor,
Associate Professor of the Pedagogy Department, Faculty of Pedagogy,
Mykhaylo Drahomanov Ukrainian State University

INCLUSIVE COMPETENCE OF THE TEACHER AS A GUARANTEE OF THE QUALITY OF THE EDUCATIONAL PROCESS ORGANIZATION

The article substantiates the significance of forming inclusive competence in teachers as a guarantee of the quality of the educational process organization and proposes specific ways to achieve this, which is the aim of the study. The domestic experience of the theoretical justification for building an inclusive educational environment in educational institutions is analyzed. The authors emphasize that the quality construction of an inclusive educational environment is determined by the level of inclusive competence in the teacher and the general professional level of their training, which is a prerequisite for ensuring the quality of the educational process in the institution. The article discusses the justification of the concept of “inclusive competence of the teacher”, its constituent components, properties, principles, and features of formation in the domestic scientific discourse. The authors define “inclusive competence of the teacher” as a set of knowledge, skills, and personal qualities necessary for effective work with students who have diverse educational needs, including children with special educational needs. This means that the teacher possesses special teaching methods, can adapt the educational process to the individual capabilities of each student, and is also able to create a psychologically safe and supportive environment. The main components of inclusive competence are identified as theoretical awareness; methodological preparation; psychological and pedagogical training; communication skills; flexibility and adaptability. The authors note that for the development of inclusive competence among teachers, it is important to provide a system of professional development and practical training aimed at mastering modern methods and tools for working with children with special

ІНКЛЮЗИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК ЗАПОРУКА ЯКОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

educational needs, which will ensure the quality of the educational process organization. Thus, proposed ways to develop inclusive competence in teachers include: the development of training programs, the design and implementation of professional development courses for teachers, and the modification of the content of practical classes.

The prospects for further research include studying the impact of digital technologies on the development of an inclusive environment and investigating the possibilities of their effective use for working with children with special educational needs.

Keywords: *competence; inclusive competence; inclusive educational environment; professional training; content of professional and pedagogical training of future teachers; quality of the educational process.*

Постановка проблеми дослідження. Інклюзивна освіта стає невід’ємною частиною сучасної освітньої системи, яка прагне забезпечити рівний доступ до навчання для всіх дітей, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби. В умовах інтеграції таких учнів до загальноосвітнього процесу перед педагогами постає нове професійне завдання – формування та розвиток інклюзивної компетентності. На сучасному етапі розвитку освіти існує значна потреба у педагогах, які володіють спеціальними методами, підходами та психологічною готовністю працювати з дітьми, які мають різні види порушень розвитку. Проте в багатьох закладах освіти бракує кваліфікованих фахівців, що здатні забезпечити якісне інклюзивне навчання. Це, зі свого боку, створює перешкоди для реалізації прав таких учнів на повноцінну освіту та соціалізацію.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Інклюзивне навчання у системі освіти в Україні закріплюється широкою нормативно-правовою базою. Так, у Законі України “Про освіту” (2017), “Про вищу освіту” (2014), у постанові “Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти” (2019), у розпорядженні “Національна стратегія із створення безбар’єрного простору в Україні на період до 2030 року” (2021) та ін. регламентується регулювання взаємовідносин у сфері освіти щодо соціального захисту та соціальної реабілітації здобувачів освіти з особливими потребами, наголошується вагомість побудови освіти на засадах доступності освіти, гуманізму, національної свідомості, толерантності, взаємоповаги.

Мета дослідження – обґрунтувати важливість формування інклюзивної компетентності педагога як запоруки якості організації освітнього процесу та запропонувати конкретні шляхи її формування.

Виклад основного матеріалу. Теоретичні аспекти обґрунтування побудови інклюзивного освітнього середовища у закладах освіти зустрічаємо у багатьох працях авторів та дослідників. Так, Л. Талдонова зазначає, що створення інклюзивного освітнього середовища у закладі освіти передбачає розробку адаптованих освітніх програм, архітектурне перетворення та спеціальне матеріально-технічне забезпечення [8]. Натомість І. Малишевська зазначає, що навчання “в інклюзивному освітньому середовищі вважається технологією, що базується на педагогічних відносинах, а не на вимогах”. Авторка наголошує, що ключовим пріоритетом

виступає соціальна адаптація та інтеграція здобувача освіти в умовах гуманності та на основі доступності освіти [4]. “Інклюзивна освіта на сьогодні виступає концепцією, що передбачає включення дітей з різними освітніми потребами до освітніх закладів. Відтак, створення інклюзивного середовища вимагає не лише адаптації фізичних умов, але й створення дружнього, підтримуючого та емпатичного клімату, де кожна дитина відчуває себе прийнятою та важливою”, зазначають В. Товстоган та Т. Цегельник [9, 78]. В. Козуля наголошує, що створення інклюзивного освітнього середовища передбачає “забезпечення різноспрямованих умов для навчання і всебічного розвитку дітей, підлітків, молоді – як здорових, так і з особливими потребами” [3, 133]. Л. Шелудченко, С. Мартинова, С. Комарніцький та Ю. Фірман так трактують принципи побудови інклюзивного середовища у закладі освіти: “повага до людини, її гідності, самостійності та права вибору; взаєморозуміння та толерантність; рівність можливостей як чоловіків, так і жінок; забезпечення доступності освітнього середовища: архітектурної, соціальної, освітньої (безбар’єрність); узгодженість дій усіх учасників освітнього процесу; можливість інклюзивної освіти на усіх її рівнях; надання якісних освітніх послуг; підготовка до професійної діяльності” [11, 143–144]. Ю. Бойчук визначає, що уміння створювати інклюзивне освітнє середовище передбачає “створення середовища, що сприяє успішному навчанню і вихованню учнів, відповідає їхнім потребам і можливостям незалежно від тяжкості порушення психофізичного розвитку і здатності до засвоєння знань за рахунок структурно-функціональної, змістовної і технологічної модернізації освітньої системи установи” [1, 64].

Отже, проаналізувавши різні погляди науковців, під інклюзивним освітнім середовищем ми розуміємо освітнє середовище, яке забезпечує рівні можливості для всіх учнів, незалежно від їхніх фізичних, психологічних, соціальних чи інших особливостей. Воно спрямоване на створення таких умов, які дають змогу кожному здобувачеві освіти брати активну участь в освітньому процесі та розвиватися відповідно до індивідуальних здібностей та потреб. Ми розуміємо, що якісна побудова інклюзивного освітнього середовища обумовлена рівнем інклюзивної компетентності у педагога, загальнофаховим рівнем професійної підготовки, що є запорукою якості організації освітнього процесу у закладі освіти.

Відтак, розглянемо поняття “інклюзивна компетентність”. Н. Фіголь розглядає її як одну із ключових компетентностей педагога в умовах Нової української школи, де інклюзивна компетентність трактується як “вид професійної компетентності, що забезпечує ефективне здійснення інклюзивної діяльності. Відзначимо, що інклюзивна компетентність може бути сформована тільки в процесі здійснення студентами інклюзивної діяльності, яка повинна пронизувати весь освітній процес у закладі вищої освіти” [10, 66–167]. Авторка наголошує, що компонентами інклюзивної компетентності є сукупність мотиваційного, когнітивного, операційного та рефлексивного аспектів. Такого ж погляду дотримується Ю. Бойчук [1]. Однак автор виділяє у структурі інклюзивної компетентності мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний та рефлексивно-оцінний компоненти [1]. Л. Смеречак розглядає інклюзивну компетентність вчителя, що зумовлює кореляцію її компонентів – особистісного, знаннєвого та практичного, показниками сформованості яких є “наявність знань, необхідних для успішного здійснення професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання [7, 107]. Особливості формування інклюзивної компетентності у педагога аналізують такі дослідники, як: І. Кузава [12]; Т. Бондар (розглядає з позиції інноваційної парадигми освіти) [2]; Л. Потапюк та В. Ковальчук (розмежовують формування інклюзивної компетентності як складової професійної компетентності педагога) [5] та інші.

Отже, узагальнивши різні погляди вчених, під поняттям “інклюзивна компетентність педагога” ми розуміємо сукупність знань, умінь, навичок та особистісних якостей, необхідних для ефективної роботи з учнями, які мають різноманітні освітні потреби, зокрема діти з особливими освітніми потребами. Це означає, що педагог володіє спеціальними методами навчання, вміє адаптувати освітній процес під індивідуальні можливості кожного учня, а також здатний створювати психологічно безпечне і підтримувальне середовище.

Основними компонентами інклюзивної компетентності виділяємо: 1) теоретичну обізнаність (знання про різні види особливих освітніх потреб, їхні характеристики та способи адаптації навчального матеріалу); 2) методичну підготовку (уміння підбирати та використовувати інклюзивні методи і технології навчання, які сприяють рівноправній участі здобувачів освіти з ООП в освітньому процесі); 3) психолого-педагогічну підготовку (знання у сфері дитячої психології, емпатія, вміння працювати з емоційними, поведінковими); 4) комунікативні навички (здатність до відкритого і толерантного спілкування, створення позитивного емоційного клімату в класі, співпраця з батьками та іншими фахівцями); 5) гнучкість та адаптивність (здатність оперативно реагувати на зміни в навчаль-

ній ситуації, знаходити індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти). А тому інклюзивна компетентність педагога розглядається нами як інтеграція професійної та особистісної готовності до такої організації освітнього процесу, щоб він був доступним, комфортним і ефективним для всіх учнів, незалежно від їхніх особливостей. По-перше, інклюзивна компетентність педагога полягає у здатності створювати умови для включення всіх здобувачів освіти до освітнього процесу. Тому педагог є ключовим суб’єктом, що сприяє формуванню інклюзивного освітнього середовища. Відтак відбувається формування середовища через педагогічні дії. По-друге, педагог з високим рівнем інклюзивної компетентності володіє навичками адаптації навчального матеріалу і технологій, що дає змогу кожному учневі, незалежно від можливостей, повноцінно включитися у процес навчання. Натомість інклюзивне освітнє середовище передбачає використання різних підходів, інструментів та технологій, які враховують індивідуальні потреби учнів. А отже, відбувається адаптація методів та ресурсів. По-третє, інклюзивна компетентність педагога включає вміння забезпечувати психологічну підтримку учнів з особливими потребами, створювати комфортну та безпечну атмосферу в класі. Це є важливим аспектом інклюзивного середовища, де кожен учень відчуває себе цінним і прийнятним. І саме так відбувається підтримка емоційного мікроклімату та підтримку в освітньому процесі.

Важливо зазначити, що реалізація запропонованих навчальних програм, курсів, практичних занять необхідно реалізовувати на принципах індивідуалізації навчання та на основі контекстно-компетентнісної моделі навчання, що більш детально розмежовується у працях [6; 13]. Одним із шляхів формування інклюзивної компетентності у межах професійної підготовки майбутніх педагогів може стати розробка навчальних програм, наприклад, “Основи інклюзивної освіти: теорія та практика”, мета якої – опанування основних концепцій та підходів до інклюзивного навчання, підготовка педагогів до роботи в інклюзивному середовищі. До змісту навчальної програми можна включити такі аспекти: 1) введення в інклюзивну освіту: теоретичні аспекти; 2) види особливих освітніх потреб учнів; 3) моделі адаптації та диференціації навчальних матеріалів; 4) стратегії підтримки учнів з ООП; 5) законодавчі аспекти інклюзії у системі освіти.

Іншою може бути навчальна програма “Психолого-педагогічні основи інклюзивного навчання”, де уможливиться розвиток навичок психологічної підтримки дітей з ООП, ефективна взаємодія з батьками та спеціалістами, у зміст якої можна включити: 1) психологічні особливості учнів з ООП; 2) емоційна підтримка і створення комфортного навчального середовища; 3) взаємодія з асистентом вчителя та фахівцями; 4) робота з батьками дітей з

ІНКЛЮЗИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК ЗАПОРУКА ЯКОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

особливими потребами. Цю дисципліну можливо реалізувати за допомогою різноманітних форм навчання у вигляді тренінгів, групових дискусій, рольових ігор тощо.

Другим шляхом формування інклюзивної компетентності у педагогів може стати розробка та реалізація курсів підвищення кваліфікації для педагогів. Наприклад, “Методики роботи з дітьми з особливими освітніми потребами”, де метою постає опанування педагогічних методик для забезпечення ефективного навчання дітей з різними видами особливих освітніх потреб, до змісту якої можна включити питання: адаптація програм і методик для учнів з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, розладами аутистичного спектра; використання сучасних технологій у навчанні дітей з ООП; планування індивідуальних освітніх траєкторій. Основною формою навчання можна запропонувати вебінари чи онлайн-курси. Іншим варіантом може стати курс “Технології інклюзивного навчання: від теорії до практики”, метою якого є опанування новітніх інклюзивних технологій та інструментів навчання. До змісту курсу можна включити використання технологій Universal Design for Learning (UDL); ІКТ та мультимедійні ресурси для дітей з особливими потребами; інтерактивні платформи для інтеграції дітей з ООП в освітній процес. Основною формою навчання на курсі можна запропонувати у вигляді майстер-класів, семінарів-практикумів, практичних вебінарів.

Зміст практичних занять, що реалізуються у змісті професійної підготовки майбутніх педагогів, можна доповнити такими модулями, як “Інклюзивна дидактика: адаптація навчальних матеріалів” (зумовить вивчення інструментів та методів адаптації навчальних матеріалів для різних видів особливих освітніх потреб), де основною формою навчання стануть воркшопи, презентації адаптованих навчальних матеріалів.

Висновки. Отже, на наш погляд, інклюзивна компетентність педагогів безпосередньо впливає на створення сприятливого середовища для здобувачів освіти, допомагає забезпечити рівність у доступі до знань та сприяє їхній успішності. Адже вона охоплює не лише володіння педагогами спеціальними знаннями та методиками для роботи з дітьми з ООП, але й розвиток емоційної гнучкості, толерантності та здатності створювати позитивну атмосферу в класі; позитивно впливає на загальний рівень якості освіти; має вплив на інтеграцію дітей з ООП в освітній процес. Відтак, дослідження показують, що діти з ООП, які навчаються у середовищі з педагогами, що володіють інклюзивною компетентністю, демонструють вищий рівень успішності. Завдяки індивідуальному підходу й адаптації навчальних матеріалів діти з ООП можуть краще засвоювати навчальний матеріал, відчувають підтримку від педагога та однокласників, менше страждають від

соціальної ізоляції і стресу, що позитивно впливає на їхню навчальну мотивацію. Інклюзивна підтримка надає можливість учням з ООП розвивати впевненість у своїх навчальних здібностях, що сприяє кращим результатам у навчанні.

Перспективами подальших розвідок є вивчення впливу цифрових технологій на розвиток інклюзивного середовища та дослідження можливостей їх ефективного використання для роботи з дітьми з ООП.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойчук Ю.Д., Бородіна О.С., Микитюк О.М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я: монографія. Харків: ХНПУ, 2015. 117 с. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/20> (дата звернення: 01.10.2024).

2. Бондар Т.І. Формування інклюзивної компетентності в умовах інноваційної парадигми освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* 2014. № 7. С. 153–162.

3. Козуля В. Інклюзивне освітнє середовище: сутність та особливості. *Молодь і ринок*. 2020. № 5 (184). С. 131–136. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2020.216352> (дата звернення: 01.10.2024).

4. Малишевська І. Інклюзивне освітнє середовище: генеза поняття. *Exceptional Child: Teaching & Upbringing*. 2016. 79 (3). ISSN 2312-2781. URL: <https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Aagcd%3A6%3A23276214/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3Acrawler&id=ebsco%3Aagcd%3A130406341> (дата звернення: 01.10.2024).

5. Потапюк Л., Ковальчук В. Особливості формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів як складової професійної компетентності. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* Том 1. 2023. № 2 (106). DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-106-2-127-136> (дата звернення: 01.10.2024).

6. Самойленко О.А., Міршук О.С., Силенко Ю.В. Професійно-педагогічна підготовка фахівця у контексті сучасних реалій відкритого освітньо-наукового простору ЗВО. *Молодь і ринок*. 2023. № 5 (213). С. 83–89. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.282838> (дата звернення 01.10.2024 року).

7. Смеречак Л. Інклюзивна компетентність вчителя початкових класів як запорука якості освітнього процесу. *Молодь і ринок*. 2024. № 2 (222). С. 104–108. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.300095> (дата звернення: 01.10.2024).

8. Талдонова Л.О. Інклюзивне освітнє середовище. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 6. С. 97–101. URL: http://tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/6_2018/20.pdf (дата звернення: 01.10.2024).

9. Товстоган В.С., Цегельник Т.М. Проектування освітнього середовища для забезпечення всестороннього розвитку дітей з ООП. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень: збірник наукових праць з матеріалами VII Міжнародної наукової конференції*, м. Херсон, 29 березня, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ “УКРІОГОС” Груп, 2024. 122 с. С. 78–79. ISBN 978-617-8312-22-0. DOI: <https://doi.org/10.62731/mcnd-29.03.2024> (дата звернення: 01.10.2024).

10. Фіголь Н.А. Інклюзивна компетентність педагога як одна із ключових компетентностей в умовах нової

української школи. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2022. № 14. С. 164–170. DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2022-14.17> (дата звернення: 01.10.2024).

11. Шелудченко Л., Мартинова С., Комарницький С., Фірман Ю. Інклюзивне освітнє середовище у закладах вищої освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 2024. № 25 (1). С. 138–146. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(25\).2024.138-146](https://doi.org/10.35387/od.1(25).2024.138-146) (дата звернення: 01.10.2024).

12. Kuzava I. Formation of Inclusive Competence of Future Special Education Specialists. *Dnipro Academy of Continuing Education Herald. Series: Philosophy, Pedagogy*. 2024. No. 1 (1). С. 160–66. DOI: <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2024-1-18> (дата звернення: 01.10.2024).

13. Vyshkivska V., Sylenko Y., Shykyrynska O., Myroshnychenko V., Shevchenko V. & Kozlov Y. Tutoring as a Means of Individualizing the Educational Process: an Experimental Study. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference "SOCIETY, INTEGRATION, EDUCATION – SIE2024"*, Rezekne Academy of Technologies, Rezekne, LV (24–25 May 2024). 2024. 1. pp. 285–295. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2024vol1.7924> (дата звернення: 01.10.2024).

REFERENCES

1. Boichuk, Yu.D., Borodina, O.S. & Mykytiuk, O.M. (2015). *Inklyuzyvna kompetentnist maybutnoho vchytelya osnov zdorovya: monohrafiya* [Inclusive competence of the future teacher of health basics: monograph]. Kharkiv: H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. 117 p. Available at: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/20> (Accessed 01 Oct 2024). [in Ukrainian].

2. Bondar, T.I. (2014). *Formuvannya inklyuzyvnoyi kompetentnosti v umovakh innovatsiyanoi paradyhmy osvity* [Formation of inclusive competence in the conditions of the innovative paradigm of education]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, No. 7, pp. 153–162. [in Ukrainian].

3. Kozulia, V. (2020). *Inklyuzyvne osvitnye seredovyshe: sutnist ta osoblyvosti* [Inclusive educational environment: essence and features]. *Youth & market*, No. 5 (184), pp. 131–136. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2020.216352> (Accessed 01 Oct. 2024). [in Ukrainian].

4. Malyshevska, I. (2016). *Inklyuzyvne osvitnye seredovyshe: heneza ponyattya* [Inclusive educational environment: genesis of the concept]. *Exceptional Child: Teaching & Upbringing*, No. 79(3). ISSN 2312-2781. Available at: <https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Aagcd%3A6%3A23276214/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3Acrawler&id=ebsco%3Aagcd%3A130406341> (Accessed 01 Oct. 2024). [in Ukrainian].

5. Potapyuk, L. & Kovalchuk, V. (2023). *Osoblyvosti formuvannya inklyuzyvnoi kompetentnosti maybutnikh pedahohiv yak skladovoi profesiynoi kompetentnosti* [Features of forming the inclusive competence of future teachers as a component of professional competence]. *Spirituality of the individual: methodology, theory and practice*, Vol. 1. No. 2 (106). DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-106-2-127-136> (Accessed 01 Oct. 2024). [in Ukrainian].

6. Samoylenko, O.A., Mirshuk, O.Ye. & Sylenko, Yu.V. (2023) *Profesijno-pedahohichna pidhotovka fakhivtsia u konteksti suchasnykh realii vidkrytoho osvitno-naukovoho prostoru ZVO* [Professional and pedagogical training of specialists in the context of modern realities of the open

educational and scientific space of higher education institutions]. *Youth & market*, No. 5 (213). pp. 83–89. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.282838> (Accessed 01 Oct. 2024). [in Ukrainian].

7. Smerechak, L. (2024). *Inklyuzyvna kompetentnist vchytelya pochatkovykh klasiv yak zaporuka yakosti osvitnoho protsesu* [Inclusive competence of primary school teachers as a guarantee of the quality of the educational process]. *Youth & market*, No. 2 (222). pp. 104–108. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.300095> (Accessed 01 Oct. 2024). [in Ukrainian].

8. Taldonova, L.O. (2018). *Inklyuzyvne osvitnie seredovyshe* [Inclusive educational environment]. *Theory and practice of modern psychology*, No. 6. pp. 97–101. Available at: http://tsp-journal.kpu.zp.ua/archive/6_2018/20.pdf (Accessed 01 Oct. 2024). [in Ukrainian].

9. Tovstohan, V.S. & Tselnyk, T.M. (2024). *Proiektuvannya osvitnoho seredovyscha dlya zabezpechennya vsestoronnoho rozvytku ditei z OOP* [Designing the educational environment to ensure the comprehensive development of children with special educational needs]. *Tekhnologii, instrumenty ta stratehii realizatsii naukovykh doslidzhen: zbirnyk naukovykh prats z materialamy VII Mizhnarodnoi naukovoi konferentsii, m. Kherson, 29 bereznia, 2024 r. – Technologies, tools and strategies for the implementation of scientific research: a collection of scientific works with materials of the VII International Scientific Conference*, Kherson, March 29, 2024 / International Center for Scientific Research. Vinnytsia, pp. 78–79. ISBN 978-617-8312-22-0. DOI: <https://doi.org/10.62731/mcnd-29.03.2024> (Accessed 01 Oct. 2024). [in Ukrainian].

10. Fihol, N.A. (2022). *Inklyuzyvna kompetentnist pedahoha yak odna iz kluchovykh kompetentnosti v umovakh novoi ukrainskoi shkoly* [Inclusive competence of the teacher as one of the key competencies in the conditions of the new Ukrainian school]. *Scientific Bulletin of Taras Shevchenko Kremenets Regional Humanitarian and Pedagogical Academy. Series: Pedagogical sciences*, No. 14, pp. 164–170. DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2022-14.17> (Accessed 01 Oct. 2024). [in Ukrainian].

11. Sheludchenko, L., Martynova, S., Komarnytskyi, S. & Firman, Yu. (2024). *Inklyuzyvne osvitnye seredovyshe u zakladakh vyshchoi osvity* [Inclusive educational environment in higher education institutions]. *Adult education: theory, experience, perspectives*, No. 25(1), pp. 138–146. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(25\).2024.138-146](https://doi.org/10.35387/od.1(25).2024.138-146) (Accessed 01 Oct. 2024). [in Ukrainian].

12. Kuzava, I. (2024). *Formation of Inclusive Competence of Future Special Education Specialists. Dnipro Academy of Continuing Education Herald. Series: Philosophy, Pedagogy*, 1(1), 2024. pp. 160–166. DOI: <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2024-1-18> (Accessed 01 Oct. 2024). [in English].

13. Vyshkivska, V., Sylenko, Y., Shykyrynska, O., Myroshnychenko, V., Shevchenko, V. & Kozlov, Y. (2024) *Tutoring as a Means of Individualizing the Educational Process: an Experimental Study. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference "SOCIETY, INTEGRATION, EDUCATION – SIE2024"*, Rezekne Academy of Technologies, Rezekne, LV (24–25 May 2024), 1, pp. 285–295. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2024vol1.7924> (Accessed 01 Oct. 2024). [in English].

Стаття надійшла до редакції 01.10.2024